

УДК 378.018:373.5.011.3-051]:[378.017:331.101.3](045)

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Оксана Браславська, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри географії, геодезії та землеустрою, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0003-0852-686X

E-mail: oksana.braslavska@udpu.edu.ua

Ольга Проценко, викладач-стажист кафедри географії геодезії та землеустрою, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0009-0008-5915-3438

E-mail: olichka_kl@ukr.net

У статті обґрунтовується необхідність формування професійної мотивації як важливої складової фахової підготовки майбутніх педагогів; визначаються шляхи формування їх професійної мотивації; аналізуються чинники, які впливають на формування професійної мотивації фахівців у галузі освіти. Розглянуто сутність понять «мотив» та «мотивація» в загальному сенсі й як терміну професійної сфери. Здійснено аналіз сучасних поглядів науковців на мотивацію. Аналіз літературних джерел дав змогу з'ясувати сутність ключових понять, розкрити зміст методів та прийомів розвитку мотиваційної сфери майбутніх педагогів.

Ключові слова: мотивація навчання; мотив; навчально-пізнавальні здібності; дидактика; професійна культура; позитивна мотивація; індивідуальна робота; дистанційна форма навчання; педагогічна освіта; освітній процес; диференціація навчання.

METHODS AND TECHNIQUES OF FORMING MOTIVATION FOR PROFESSIONAL ACTIVITY IN FUTURE TEACHERS

Oksana Braslavska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Geography, Geodesy and Land Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0003-0852-686X

E-mail: oksana.braslavska@udpu.edu.ua

Olga Protsenko, Trainee Teacher Head of the Department of Geography, Geodesy and Land Management, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0009-0008-5915-3438

E-mail: olichka_kl@ukr.net

The article substantiates the need to form professional motivation as an important component of the professional training of future teachers; identifies ways to form their professional motivation; analyzes the factors that influence the formation of professional motivation of specialists in the field of education. The essence of the concepts of "motiv" and "motivation" in the general sense and as terms of the professional sphere is considered. The modern views of scientists on motivation are analyzed. The analysis of literary sources made it possible to clarify the essence of key concepts, to reveal the content of methods and techniques for developing the motivational sphere of future geography teachers. The main strategies to stimulate motivation include: building the theoretical logic of the subject, which

allows students to navigate the formation of mental actions and feel confident in front of new material. It is important for the teacher to facilitate student participation in learning, making them co-participants rather than executors of his or her will. Motivation can be built by outlining the prospects for learning the topic, defining the goal, and emphasizing the importance of developing skills. Addressing students' existing learning needs, choosing materials that stimulate interest in new knowledge. Students should understand that the knowledge they acquire is important for achieving a specific goal. Rotating teaching methods and forms to stimulate activity and maintain student motivation. Variety, such as role-playing games, discussions, brainstorming, demonstrations, and project activities, contributes to a positive attitude of the future teacher towards learning the material. Setting realistic requirements for each student. Requirements should be high but achievable so that students do not lose interest in learning.

Keywords: *motivation to learn; motive; learning and cognitive abilities; didactics of geography; professional culture; positive motivation; individual work; distance learning; teacher education; educational process; differentiation of learning.*

Сучасне суспільство постійно змінюється, щодня відбувається його удосконалення. Життєві пріоритети, людські цінності та моральні погляди на освітній процес і його ідеали також перетворюються. Актуальна концепція освіти зараз спрямована на особистісно орієнтований підхід, коли кожен індивід стає унікальною особистістю під час засвоєння соціального досвіду. Внаслідок цього соціальна роль учителя ускладнюється через зростання вимог до його професійної компетентності, особливо у сфері методики навчання та володіння новими педагогічними технологіями.

Головною задачею для викладача стає формування інтелектуально розвиненої особистості майбутнього вчителя, яка має внутрішній стимул до навчання і постійного вдосконалення. Ефективно досягти цих цілей можливо використовуючи в структурі занять прийоми та методи, які підсилюють бажання здобувачів до вивчення та розширення фахових знань.

Аналіз педагогічної та наукової літератури дає можливість стверджувати, що проблему мотивації вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні вчені: О. І. Безлюдний [1], О. В. Браславська [2], Т. Л. Годованюк, В. Ачкан [4], С. А. Єрохін та колектив авторів [6], С. С. Занюк [7], Т. І. Левченко [11], А. Маслоу [12] та інші.

Т. І. Левченко вважає, що «мотивація є енергетичним ресурсом у різних видах діяльності суб'єкта. З розвитком мотивації підвищується творча активність, інтелектуальні можливості суб'єкта» [11, с. 2]. С. А. Єрохін, Ю. В. Нікітін та І. В. Нікітіна вважають, що: «Ефективність формування у студентів високого рівня професійної мотивації визначається такими умовами: навчання на оптимальному рівні складності, який визначається вимогами навчальної програми, а також властивостями і можливостями зони актуального й найближчого розвитку кожного студента; індивідуалізація процесу навчання, щоб надати можливість кожному студентові пережити й відчути власний досвід; використання педагогічної й моральної оцінок як об'єктивного показника індивідуальних досягнень студента, а не засобу його заохочення чи покарання» [6, с. 26]. Цікавою є думка Т. Л. Годованюк та В. І. Ачкан, які стверджують, що «мотивація є основним елементом освітнього процесу, є стрижнем, навколо якого формуються професійні якості майбутнього педагога» [4, с. 12]. Ми підтримуємо таке бачення, визначаючи що «мотивація професійної діяльності, створення умов для формування творчої особистості здобувача вищої освіти є одним із завдань, що ставить перед собою ЗВО, оскільки саме професійне зростання

майбутніх педагогічних працівників безпосередньо впливає як на розвиток особистості учнів, так і на успішне функціонування навчального закладу загалом» [2, с. 22].

З точки зору діяльнісного підходу розглядає даний термін Л. І. П'янківська: «професійна мотивація виступає поліфункціональним і динамічним явищем професіоналізації фахівця, формується у процесі його становлення як професіонала через реалізацію власних потреб у діяльності й сформованості ієрархії трудових мотивів. На формування професійної мотивації постійний вплив мають безпосередні умови виконання професійних завдань та різноманітні чинники, що можуть бути мінливими, залежати як від особистості фахівця так і від виду його діяльності» [18, с. 533].

Проведений аналіз вищезгаданих наукових праць свідчить про те, що дослідники не мають єдиного погляду на сутність поняття «мотивація»; невисвітленою залишається проблема визначення мотивації навчання. Саме тому вважаємо за доцільне розглянути цей теоретичний аспект, оскільки його дослідження сприятиме ефективному формуванню мотивації до професійної діяльності майбутніх педагогів.

Попри те, що існує багато наукових праць, у яких досліджується проблема мотивації, що забезпечує оптимізацію підготовки до професійної діяльності майбутніх фахівців, актуальним залишається питання щодо підвищення мотивації до навчання, професійної реалізації майбутніх педагогів. Переконані, що представлені у статті способи підвищення мотивації призведуть до позитивних мотиваційних зрушень у студентів. Саме тому ми вирішили зосередитися на темі дослідження, пов'язаній із специфікою розвитку мотиваційної сфери майбутніх педагогів щодо професійної діяльності.

Метою статті є розгляд методів та прийомів формування мотивації до професійної діяльності у майбутніх педагогів.

Мотивація професійної діяльності, створення умов для формування творчої особистості здобувача вищої освіти є одним із завдань, що ставить перед собою ЗВО, оскільки саме професійне зростання майбутніх педагогічних працівників безпосередньо впливає як на розвиток особистості учня, так і на успішне функціонування закладу освіти загалом. Усе це потребує більш глибокої теоретичної та практичної підготовки майбутнього вчителя, підвищення його загальної та професійної культури як носія моральних і професійних цінностей в суспільстві. Зростаючі вимоги до рівня кваліфікації та соціальної відповідальності педагогів викликають необхідність удосконалення системи педагогічної освіти, яка є основою у формуванні їх професійної мотивації та загалом у підготовці педагогічних кадрів. Разом з тим виникає потреба у вивченні особливостей мотиваційної сфери майбутнього педагога, чинників підвищення її ефективності з позицій потреб сучасної науки та за умов оновлення української школи.

У розумінні психолого-педагогічних наук термін «мотив» трактується як «спонукальна причина, що викликає активність організму» [15, с. 52], а виходячи з латинського кореня слова «мотивація», що означає «штовхати» або «приводити в дію», у нашому дослідженні розглядатиметься як «психофізичний процес, який, під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів, породжує активність організму і визначає його спрямованість» [7, с. 6–9]. Крім того, «мотивація досить складний процес, що може мати різне спрямування. Внутрішня мотивація знаходиться в самій людині та є більш значимою, ефективною і необхідною формою мотивації. Зовнішня мотивація походить

від батьків, педагогів, суспільства» [9, с. 46].

Мотивація надає сенсу процесу навчання, стимулюючи бажання та інтерес до здобуття нових знань. Завдяки високій мотивації можна подолати труднощі та досягти якісних результатів у навчанні. Недостатня мотивація здобувача ускладнює повне сприйняття нової інформації та утруднює особистісний розвиток на всіх етапах життєдіяльності. Студент без внутрішнього прагнення важко впорається з інтелектуальною діяльністю, що призводить до зниження його успішності.

Отже, мотивація до навчання визначається як одна з ключових умов успішної реалізації освітнього процесу. Вона сприяє не лише розвитку інтелекту, але й є драйвером для удосконалення особистості взагалі. Формування мотивації до навчання стоїть перед сучасним викладачем як одна з головних проблем, обумовлених оновленням змісту навчання та постановою завдань формування самостійних здібностей студентів, їх пізнавальних інтересів і активної життєвої позиції. Для досягнення цієї мети необхідно активізувати такі ресурси, які будуть сприяти виникненню та підтримці інтересу студентів до вивчення нового. Тобто ми можемо стверджувати, що від мотивації залежить успішність студента, глибина знань, бажання та здатність до навчання протягом усього життя.

Ряд науковців визначають декілька складових мотивації:

- «сукупність факторів, що спонукають особистість до активності; це включає всі мотиви, потреби, стимули і ситуативні фактори, що спонукають людину до певної поведінки» [14, с. 278].
- «крім мотивів і потреб вагомою складовою мотивації є стимули, зміст яких можна пояснити як спонукання до дії в певному напрямку. Стимул (від лат. stimulus – підбурювання, підбивання на щось) – спонукання, ефект якого залежить від психіки людини, її поглядів, почуттів, настрою, інтересів» [8, с. 110].

Тобто, для ефективного виконання функції мотивування необхідно враховувати об'єктивно-існуючий взаємозв'язок таких понять як мотив і стимул.

Основні стратегії для стимулювання мотивації включають: *побудову теоретичної логіки предмета*, що дозволяє студентам орієнтуватися у формуванні розумових дій та відчувати впевненість перед новим матеріалом. Важливо, щоб викладач сприяв учасництву студентів у навчанні, роблячи їх співучасниками, а не виконавцями його волі. Мотивацію можна збудувати, окресливши перспективи вивчення теми, визначивши мету та підкресливши важливість розвитку навичок. *Залучення наявних навчальних потреб студентів*, вибір матеріалів, які стимулюють інтерес до нового пізнання. Студентам варто розуміти, що набуті знання важливі для досягнення конкретної мети. *Ротація методів та форм навчання для стимулювання активності та підтримки мотивації студентів*. Різноманіття, таке як рольові ігри, дискусії, мозкові штурми, демонстрації, проектна діяльність сприяє позитивному ставленню майбутнього вчителя до вивчення матеріалу. *Постановка реалістичних вимог перед кожним студентом*. Вимоги повинні бути високими, але досяжними, щоб студенти не втрачали інтерес до навчання. Поступове ускладнення вимог і диференціація навчання допомагають забезпечити успіх і підвищити мотивацію. *Забезпечення оперативного зворотного зв'язку між викладачем і студентом та швидкість перевірки робіт*. Похвала і винагорода повинні бути публічними і спрямованими на конкретні

досягнення. Чіткий і конкретний зворотний зв'язок служить стимулом для подальшого прогресу. *Очікування нагороди за успіх*. Коментарі, як позитивні, так і конструктивно-критичні, впливають на мотивацію студентів, підвищуючи їх впевненість і зацікавленість у навчальній діяльності. *Аналіз і критика роботи студента* повинні бути конкретними і не стосуватися особистості. Важливо уникати принизливих коментарів та надмірної конкуренції між студентами. *Надання студентам можливості обирати види роботи на заняттях*, де це можливо, щоб сприяти активності та інтересу. Це дозволяє їм вибирати завдання з переліку та сприяє позитивній мотивації.

Мотивація на занятті – це систематична робота, спрямована на утримання уваги студентів та стимулювання їхнього інтересу до пізнання протягом всього навчального процесу. Формування мотивації (внутрішньої) відбувається в ході самої діяльності, і важливо, щоб студент був зацікавлений у процесі навчання необхідно стимулювати його участь у вивченні нового матеріалу. «На противагу зовнішній мотивації розглядається внутрішня мотивація до будь-якої діяльності як невіддільний від людини стан радості, натхнення, задоволення від своїх дій. Внутрішня мотивація є результатом взаємодії людини з її оточенням і нерозривно пов'язана із самою діяльністю» [5, с. 38]. Саме тому «професійна мотивація, як властивість особистості, є системою цілей, потреб, що спонукають студента до активного засвоєння знань, оволодіння вміннями і навичками, свідомого ставлення до професії» [16, с. 112]. Отже, мотивування здобувача вищої освіти до навчальної діяльності виступає основою у формуванні його професійної мотивації, ставленні до майбутньої професії.

Для досягнення необхідного результату освітньої діяльності студентів використовують різноманітні прийоми розвитку їх пізнавальних мотивів, такі як: *мотивація навчальної діяльності шляхом бесіди* (у вступному слові викладач окреслює коло питань, що розглядатимуться на занятті. При цьому залучаються знання і суб'єктивний досвід здобувачів, наводяться цікаві приклади й парадоксальні ситуації, демонструється зв'язок матеріалу що вивчається, з раніше вивченим. Викладач указує на практичне значення теми, яка розглядається); *мотивація навчальної діяльності шляхом створення проблемної ситуації* (постановка питання, демонстрація експерименту або ствердження логічної суперечності для розв'язання та пояснення). Способами створення проблемних ситуацій є зіткнення здобувачів із протиріччями між новими фактами та явищами з наявними знаннями про них разом з теоретичним поясненням і пошуком шляхів їх застосування; вибір потрібної інформації; використання суперечностей між наявними знаннями та практичними завданнями; спонукання до порівняння, зіставлення та протиставлення фактів, явищ, правил і дій та їх узагальнення; вибір правильних рішень; спонукання студентів до виявлення міжпредметних зв'язків); *мотивація навчальної діяльності шляхом використання технології «Мозковий штурм»* (цей метод полягає у колективній творчій роботі з розв'язання певної складної проблеми, пошуку істини, доповнення один одного, розвитку одних ідей, відкидаючи інші); *мотивація навчальної діяльності шляхом опрацювання тексту періодичних видань* (газети, журнали або сторінки цих видань, де розміщено інформацію, що стосується теми заняття); *мотивація навчальної діяльності за технологією «Незакінчене речення»* (кожен має самостійно закінчити запропоновані речення, що стосуються теми заняття, на основі особистого досвіду, висловлюючи лише власні думки. обов'язковим є обговорення відповідей, їх аргументація); *мотивація навчальної діяльності шляхом виготовлення*

саморобних наочних посібників (прилади, моделі, малюнки, що пояснюють те чи інше природне явище, карти, таблиці, схеми), що сприяє підвищенню інтересу до навчання, формує в здобувачів уміння виокремлювати головне, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, сприяє активізації розумової діяльності, розвиває дослідницькі навички, підвищує продуктивність навчання, наповнює заняття елементами зацікавленості, викликає в здобувачів відчуття причетності до подій на занятті); *мотивація навчальної діяльності шляхом використання творчих завдань* (складання кросвордів, сканвордів, загадок); *мотивація навчальної діяльності шляхом використання науково-популярної літератури* (використання науково-популярної літератури в процесі вивчення предметів сприяє активізації пізнавальної активності); *мотивація навчальної діяльності шляхом створення ситуації успіху* [20].

Досвід свідчить про те, що мотивування до навчання студентів, які важко встигають, є складнішим, оскільки їм потрібно більше зусиль для засвоєння нового матеріалу. Пропонується використовувати стратегію дозування викладу навчального матеріалу, тобто представлення його невеликими частинами з обов'язковим закріпленням. На етапі вивчення теми можуть використовуватися репродуктивні методи для переконання студентів у своїй здатності відтворити матеріал, після чого застосовуються творчі методи. Виникає проблема оцінки елементарних дій студента, таких як відтворення невеликої дози матеріалу, розв'язання простих завдань чи виконання легкої самостійної роботи. Враховуючи, що для деяких студентів такий підхід є оптимальним, оцінювання навчальної діяльності може відбуватися не лише середніми, але і вищими балами. Такий підхід виправдовує себе, оскільки студенти починають вірити у власні можливості, поступово здобувають глибше розуміння матеріалу предмета, що укріплює їх бажання бути педагогом. Сприйняття вивченого матеріалу може бути ускладненим значною кількістю невідомих слів у викладі, тобто «щільністю» наукової термінології. Для уникнення цього рекомендується чітко визначити мінімум наукових термінів, які студент повинен освоїти; корисно вказати відмінність їх від повсякденних понять, навести аналогічні терміни та пояснити їхнє походження. Ці терміни повинні бути використані повторно для глибокого закріплення їх в пам'яті.

Сприяння позитивній мотивації до майбутньої професійної діяльності підтримується створенням творчої атмосфери в групі, залученням студентів до колективних форм діяльності, співпрацею між викладачем та студентами, наданням порад від педагога та оцінюванням власних досягнень.

Важливим є створення мотивації для навчання на кожному етапі заняття. У залежності від змісту заняття викладач повинен організовувати конкретний цикл навчальної діяльності та формувати відповідний мотиваційний цикл. Мотивація на занятті розгортається через кілька етапів.

I етап – мотивація початку роботи, первинна мотивація. На початку заняття студенту важливо усвідомити, які корисні та нові знання він отримає, а також розуміти, як він може застосовувати ці знання. Викладач може використовувати різні підходи для підштовхування студентів до активної навчальної діяльності: активізувати мотиви, що виникли на попередніх заняттях; викликати мотиви незадоволеності від власних результатів; зміцнювати мотиви орієнтації на попередню успішну діяльність; підсилити мотиви диву та зацікавленості. Суттєвість мотивації зростає, коли студент стикається з

індивідуальними труднощами у розумінні матеріалу. Дослідження в галузі педагогіки підтверджують, що найкращі результати досягають ті студенти, яких викладач позитивно оцінює, навіть за незначні успіхи. Їм важче навчатися, коли педагог лише вказує на помилки та недоліки, рідко висловлюючи зауваження.

II етап – мотивація виконання роботи, закріплення і підсилення первинної мотивації. На даному етапі викладач орієнтується на широкий спектр мотивів, які стосуються пізнання і соціальної активності студентів. Для досягнення цієї мети можна використовувати різноманітні комбінації видів діяльності, таких як репродуктивні та пошукові, усні та письмові, індивідуальні та групові. Додатково формуванню мотивації сприяє зацікавленість студентів під час викладання матеріалу через: застосування цікавих прикладів, експериментів, парадоксальних фактів та історичних наративів; представлення матеріалу в нестандартній формі, яка викликає захоплення студентів; використання емоційно насиченої мови викладача; впровадження пізнавальних ігор, дискусій та аналізу життєвих ситуацій; ефективне використання системи заохочення. Особлива увага при цьому надається розвитку вміння студента навчатися. Це передбачає, що студент повинен розуміти сутність знань; встановлювати цілі й досягати їх шляхом праці та участі в суспільних заходах; знати, як людина здобуває знання і що процес оволодіння знаннями включає увагу, сприйняття, усвідомлення, узагальнення і запам'ятовування; вчитися постійно повторювати вивчений матеріал та виявляти інтерес, докладати зусилля для отримання додаткових знань. Особливу увагу викладач повинен приділяти оцінці навчальних досягнень студентів, залучаючи їх до самостійного контролю та оцінювання. Формуванню позитивної мотивації також сприяє ефективний підхід викладача до нагородження та заохочення студентів за кожен новий успіх у вивченні матеріалу.

III етап – мотивація завершення заняття (результативність, постановка цілей на майбутнє). На даному етапі важливою є високоякісна залученість студента до діяльності з накопиченням позитивного досвіду та розвитком позитивної установки на навчання у майбутньому, іншими словами, формування позитивної мотивації щодо перспектив. При цьому, для створення такої мотивації, рекомендується не лише акцентувати увагу на успіхах майбутніх педагогів, але й виявляти їхні слабкі сторони, з метою створення об'єктивного уявлення про власні можливості. Це сприятиме більш ефективній позитивній мотивації.

Отже, підтримка різних видів мотивації викладачем на окремих етапах заняття сприяє внутрішньому зв'язку між їхніми частинами та заповнює психологічним змістом. Кожен етап заняття представляє собою унікальну мотиваційну ситуацію, тому щоб структуру заняття робити психологічно грамотною, викладачу слід кваліфіковано планувати розвивальні та виховні завдання, пов'язані з мотивацією та фактичним рівнем навчально-пізнавальних здібностей студентів. Таким чином, вибір стратегії й тактики навчання на заняттях впливає на повноцінний та гармонійний розвиток особистості в цілому, адже «розвиток позитивної мотивації на занятті є ефективним засобом формування особистості майбутнього педагога» [20, с. 23].

Сучасне покоління молоді не може уявити своє життя без соціальних мереж. Викладач може використовувати це в користь: рекламувати заняття в соцмережах, створюючи імітацію трейлерів з цікавими аспектами майбутнього заняття або проводячи заняття через відеоконференції, створювати сторінки у популярних

соцмережах, де студенти можуть ділитися інформацією будь якої тематики (облікові записи в таких соцмережах як Twitter, Instagram, Facebook для публікації фотографій, описів тощо). Це дозволить здобувачам застосовувати отримані знання у навчанні й розвивати вміння використовувати їх у майбутній професійній діяльності. Крім того, викладач може використовувати різноманітні інтерактивні платформи, такі як Zoom, Google Hangouts, Wizer.Me, Moodle для проведення занять як в онлайн, так і офлайн режимах. Під час дистанційного навчання викладач може використовувати інтерактивні карти або пропонувати студентам ігри (наприклад, зі створення плану місцевості на основі геокодованих фото). Такі заходи дозволяють підтримувати високий інтерес та захопленість студентів, розвивати їх пізнавальну активність і залучати до навчання у цікавій формі [3].

Викладач може впливати на усвідомлення студентами матеріалу, використовуючи переконання та демонструючи важливість його вивчення, що спонукає їх до виявлення власних зусиль. Це досягається за допомогою правильних інтонацій та формулювань, які впливають на особисті почуття здобувачів. Важливо, щоб викладач підкреслив перед майбутніми педагогами, що знання з різних дисциплін можуть бути корисними у будь-якому контексті, оскільки існують взаємозв'язки навіть у зовсім різних галузях науки. Проведення бесід про важливість знань є необхідним, оскільки ці знання можуть знадобитися у будь-який момент та в будь-якому місці.

Довгоочікуваний вступ на навчання улюбленій професії, новий «дорослий» статус студента та студентське життя – надихають до навчання. Зважаючи на ситуацію повномасштабної війни в Україні, не так все яскраво і захоплює. Насправді мотивація до навчання бажала би бути кращою і в мирні часи, проте зараз ситуація лише ускладнилась. Певна кількість студентів взагалі не розуміє, як вчитися офлайн і навіть вчитися та виконувати завдання, коли тривають обстріли міст, скрізь руйнування, смерть, страх, а майбутнє стало більш невизначеним. Бездіяльність і низька активність виправдовується високим психологічним напруженням та нездатністю працювати через стреси і переживання. Дистанційна форма навчання – нова форма здобуття знань, це нові можливості самонавчання та відповідальності, це робота на різноманітних платформах, програмах. Апатія студентів може бути пов'язана з тим, що всі ми замкнені у кордонах подій, які відбуваються просто зараз. Але потрібно пам'ятати, що всі війни рано чи пізно завершуються, тому викладачі повинні намагатися дивитися в майбутнє, вчити студентів прогнозувати, передбачати, будувати плани. Не варто сприймати воєнний стан як довгі канікули або час, коли певні справи (наприклад, домашні завдання) можна не виконувати [19]. Зараз багато учасників освітнього процесу залучені до волонтерства, працюють або перебувають у лавах Територіальної оборони чи Збройних Сил України. Найцінніше для здобувачів вищої освіти, особливо перших курсів, під час війни – це розуміюча взаємодія, спілкування.

Розглянуті методи та прийоми можуть бути використані викладачами під час занять з різних дисциплін для стимулювання пізнавального інтересу та підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання. Важливим є вхід здобувача освіти у професійну діяльність з позитивним власним досвідом, сформованою позитивною установкою на навчання у майбутньому, тобто позитивною мотивацією перспективи. Для формування такої мотивації не завжди доцільно вести мову про успіхи студентів. Важливо показати майбутнім педагогам прогалини в їх знаннях щоб сформувані в них

об'єктивне уявлення про свої можливості. Це зробить їх перспективну мотивацію більш дієвою.

Таким чином, підтримка викладачем мотивації на заняттях сприяє внутрішньому зв'язку між їх частинами, наповнює кожний етап психологічним змістом. Правильність вибору стратегії і тактики навчання на занятті сприяє повноцінному гармонійному розвитку особистості в цілому. Побудова психологічно грамотної структури заняття потребує кваліфікованого планування, застосування розвиваючих і виховних задач, що пов'язане з мотивацією та реальним станом уміння вчитися у студентів. Розвиток позитивної мотивації на занятті – це один із засобів розвитку професійної мотивації здобувачів у цілому.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні потребо-мотиваційної сфери студентів під час та після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдний О. І., Демченко І. І. Мотиваційно-ціннісний вимір стану готовності студентів педагогічних спеціальностей університетів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Humanitarian Balkan Research*. Болгарія, 2019. Т. 3. № 1(3). С. 12–16.
2. Браславська О., Озерова Л. Теоретичні основи формування професійної мотивації майбутнього вчителя в умовах фахової підготовки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2021. Вип. 2(22). С. 21–30.
3. Вишнівський В. В., Гніденко М. П., Гайдур Г. І. та ін. Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів: навч. посіб. Київ: ДУТ, 2014. 140 с.
4. Годованюк Т., Ачкан В. Мотиваційно-ціннісний компонент готовності майбутніх учителів математики до інноваційної педагогічної діяльності. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2018. Вип. 1. С. 7–17.
5. Дзюбко Л. В., Гриценко Л. І. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Психодіагностика*. Переяслав-Хмельницький, 2009. Вип. 4. С. 33–43.
6. Єрохін С. А., Нікітін Ю. В., Нікітіна І. В. Концепція професійної мотивації студентів як фактору конкурентності на ринку праці. *Юридична наука*. 2011. Вип. 1. С. 20–27.
7. Занюк С. С. Психологія мотивації: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 304 с.
8. Кислюк О. Співвідношення понять «мотив», «стимул», «потреба» та інтерес до навчання. *Соціальна психологія*. 2004. № 5. С. 109–118.
9. Коваленко Н. П., Боброва Н. О., Ганчо О. В. та ін. Мотивація студентів як запорука успішного професійного розвитку. *Медична освіта*. 2020. № 3. С. 43–48.
10. Кучеренко І. Методи мотивацій і цілевизначення як важливі складники успішного процесу учіння. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. Вип. 1(7). С. 13–21.
11. Левченко Т. І. Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності: монографія. Вінниця: Нова книга, 2011. 448 с.
12. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. N.Y.: Harper, 1954. 181 p.
13. Мотивація до навчання під час війни для викладачів та студентів. URL: <https://www.bsmu.edu.ua/> (дата звернення: 04.04.2023).
14. Музика О. О. Мотивація творчої активності у становленні технічно обдарованої особистості. *Наукові записки Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Київ, 2000. Вип. 1. С. 276–280.
15. Ольховецький С. М. Мотивація учбової діяльності та її формування. *Психологічний журнал*. 2022. Вип. 5. 94 с.
16. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. *Проблеми трудової і професійної підготовки*. 2009. № 14. С. 111–115.
17. Прокопенко О. В. Теорія мотивації: конспект лекцій з курсу. Суми: СумДУ, 2006. 171 с.
18. П'янківська Л. І. Професійна мотивація особистості: теоретичний аспект. *Грааль науки*. 2021.

- Вип. 2–3. С. 532–536.
19. Раніше, ніж скінчиться літо. Коли починається навчальний рік 2022–2023 у студентів. URL: <https://life.nv.ua/ukr/kids/navchannya-v-universitetah-v-ukrajini-pid-chas-viyni-shcho-zminitsya-i-koli-rozpochnetsya-noviy-navchalniy-rik-50260428.html> (дата звернення: 18.12.2023).
  20. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2013. 232 с.

REFERENCES

1. Bezliudnyi, O. I., Demchenko, I. I. (2019). Motyvatsiino-tsinnisnyi vymir stanu hotovnosti studentiv pedahohichnykh spetsialnostei universytetiv do roboty v umovakh inkluzyvnoho osvithnoho seredovyscha. *Humanitarian Balkan Research*, vol. 3, 1(3), 12–16 [in Ukrainian].
2. Braslavska, O., Ozerova, L. (2021). Teoretychni osnovy formuvannia profesiinoi motyvatsii maibutnoho vchytelia v umovakh fakhovoi pidhotovky. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*, issue 2(22), 21–30 [in Ukrainian].
3. Vyshnivskiy, V. V., Hnidenko, M. P., Haidur, H. I. ta in. (2014). Orhanizatsiia dystantsiinoho navchannia. Stvorennia elektronnykh navchalnykh kursiv ta elektronnykh testiv. Kyiv: DUT [in Ukrainian].
4. Hodovaniuk, T. L., Achkan, V. (2018). Motyvatsiino-tsinnisnyi komponent hotovnosti maibutnykh uchyteliv matematyky do innovatsiinoi pedahohichnoi diialnosti. Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Uman, issue 1, 7–17 [in Ukrainian].
5. Dziubko, L. V., Hrytsenok, L. I. (2009). Motyvatsiia navchalnoi diialnosti yak psykhologo-pedahohichna problema. *Psykhodiahnostyka*. Pereiaslav-Khmelnytskyi, issue 4, 33–43 [in Ukrainian].
6. Yerokhin, S. A., Nikitin, Yu. V., Nikitina, I. V. (2011). Kontseptsiiia profesiinoi motyvatsii studentiv yak faktor konkurentnosti na rynku pratsi. *Yurydychna nauka*. Kyiv, issue 1, 20–28 [in Ukrainian].
7. Zaniuk, S. S. (2002). Psykholohiia motyvatsii. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
8. Kysliuk, O. (2004). Spivvidnoshennia poniat “motyv”, “stymul”, “potreba” ta interes do navchannia. *Sotsialna psykholohiia*, 5, 109–118 [in Ukrainian].
9. Kovalenko, N. P., Bobrova, N. O., Hanchko, O. V., Zachepylo, S. V. (2020). Motyvatsiia studentiv yak zaporuka uspishnoho profesiinoho rozvytku. *Medychna osvita*, 3, 43–48 [in Ukrainian].
10. Kucherenko, I. (2022). Metody motyvatsii i tsilevyznachennia – yak vazhlyvi skladnyky uspishnoho protsesu uchinnia. *Psykhologo-pedahohichni problemy suchasnoi shkoly*, issue 1(7), 13–21 [in Ukrainian].
11. Levchenko, T. I. (2011). Motyvatsiia sub'iekta v riznykh vydakh diialnosti. Vinnytsia: Nova knyha [in Ukrainian].
12. Maslow, A. N. (1954). *Motivation and Personality*. N. Y.: Harper.
13. Motyvatsiia do navchannia pid chas viiny dlia vykladachiv ta studentiv. URL: <https://www.bsmu.edu.ua> [in Ukrainian].
14. Muzyka, O. O. (2000). Motyvatsiia tvorchoi aktyvnosti u stanovlenni tekhnichno obdarovanoi osobystosti. Naukovi zapysky Instytutu psykholohii im. H. S. Kostiuksa APN Ukrainy. Kyiv, issue 1, 276–280 [in Ukrainian].
15. Olkhovetskyi, S. M. (2022). Motyvatsiia uchbovoi diialnosti ta yii formuvannia. *Psykhologichnyi zhurnal*, issue 5 [in Ukrainian].
16. Pinska, O. (2009). Profesiina motyvatsiia yak zasib pidvyshchennia efektyvnosti navchalnoi diialnosti studentiv. *Problemy trudovoi i profesiinoi pidhotovky*, 14, 111–115 [in Ukrainian].
17. Prokopenko, O. V. (2006). Teoriia motyvatsii: konspekt leksii z kursu. Sumy: SumDU [in Ukrainian].
18. P'iankivska, L. (2021). Profesiina motyvatsiia osobystosti: teoretychnyi aspekt. *Hraal nauky*, issue 2–3, 532–536 [in Ukrainian].
19. Ranishe, nizh skinchytisia lito. Koly pochynaietsia navchalnyi rik 2022–2023 u studentiv. URL: <https://life.nv.ua/ukr/kids/navchannya-v-universitetah-v-ukrajini-pid-chas-viyni-shcho-zminitsya-i-koli-rozpochnetsya-noviy-navchalniy-rik-50260428.html> [in Ukrainian].
20. Fitsula, M. M. (2013). Pedahohika. Ternopil: Navchalna knyha “Bohdan” [in Ukrainian].